

"לחיות במקום שעובדים ולעבוד במקום שחיים" - מאמר דעה

יולי 2020

© כל הזכויות שמורות לחברת צ'מנסקי בן שחר ושות' בע"מ.
כל שימוש ו/או התבססות על המידע הכלול בדו"ח זה ללא קבלת רשות
מראש ובכתב מחברת צ'מנסקי בן שחר ושות' בע"מ, אסור בהחלט.

צ'מנסקי בן שחר

מאמר דעה זה מציג את העובדות וש"חזינו ואמרנו" על שוק המשרדים עד למשבר הקורונה (עד 14.3.2020), את התהיות

ביחס לתקופת "פוסט הקורונה" (מה-15.3.2020), הערכות לצפוי ולנדרש

התהיות:

עד משבר הקורונה - כמה בנו? היכן? למי? באלו מחירים? מה צפינו שיקרה?

בתקופת "פוסט הקורונה" - האם ובאיזה אופן הכמויות, הסוגים, הפריסה המרחבית תשתנה? מה המשמעות על המבנה

המרחבי של ישראל? מה יהיו המחירים ומשכי הזמן והאם שיטות התשלום ישתנו? האם עתה ייוצר עירוב השימושים האמיתי -

"חי-טק"? ומה נדרש?

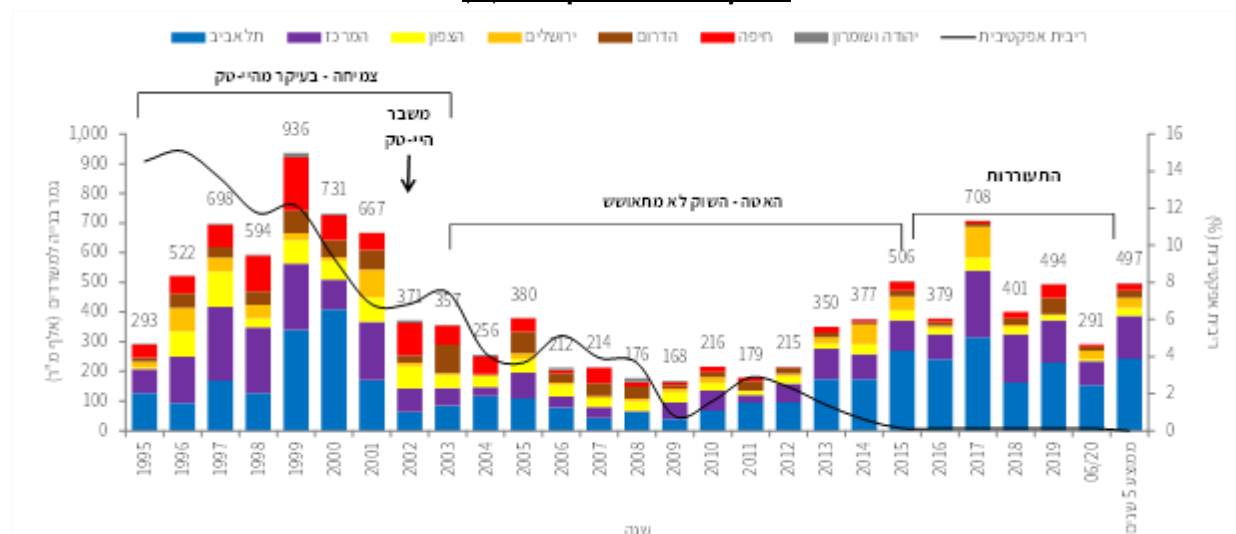
שוק המשרדים עד משבר הקורונה - עובדות + אמירותינו

א. בניית שטחי משרדים "רגילים"

1. היום 23-25 מיליון מ"ר ברוטו, המשמשים 1.2-1.3 מיליוני מועסקים. כ-50% מהם מרוכזים במטרופולין תל אביב;
2. מאז שנת 1995 נבנו בארץ במוצע כ-413 אלף מ"ר של שטחי משרדים "רגילים" מדי שנה (בשנת 2017 נבנו כ-700 אלף מ"ר לא כולל משרדים במבנים המוגדרים על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: "הלמ"ס") כתעשייה ולא כנדרש היי-טק. בשנת 2018 נבנו כ-401 אלף מ"ר). נתונים בחלוקה לשנה ולמחוז מוצגים בתרשים שלהלן;

תרשים: גמר בנייה למשרדים "רגילים" בישראל לפי מחוזות בין השנים 1995-6/2020 (אלף מ"ר)

על רקע הריבית האפקטיבית (%)

3. ברמה הארצית, משנת 2010 קיימת התאמה בין קצב גידול ההיצע לבין תוספת מספר משקי הבית. נכון להיום היחס

צ'מנסקי בן שחר

בין מספר משקי בית לבין היצע שטחי המשרדים - כ-10 מ"ר. בהכרח קיימות ערים רבות בישראל שאינן מצליחות

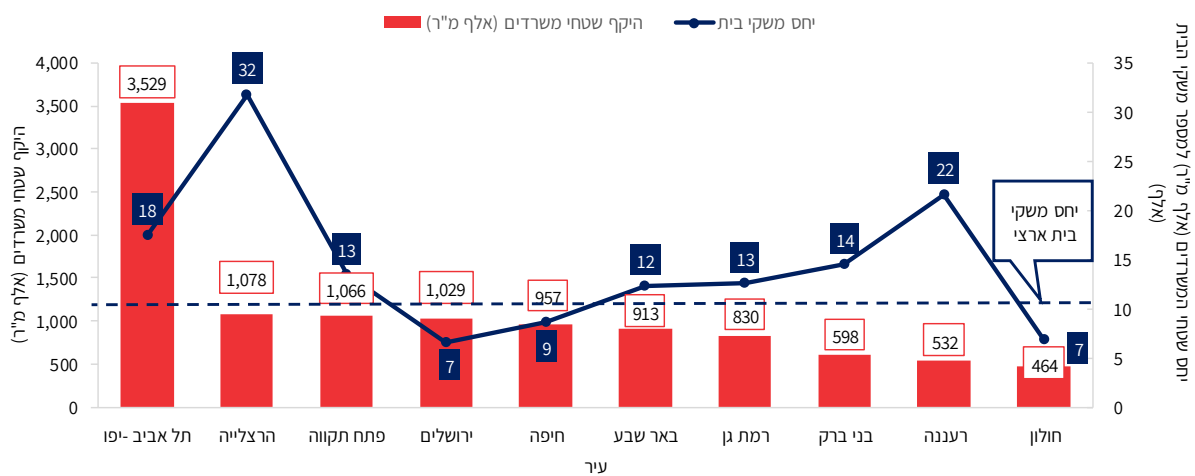
לייצר יחס ממוצע זה כנגזר ממיקומן ומהעדף אסטרטגיה כלכלית אמיתית ומתממשת המתבססת גם על

יתרונות תחרותיים. כתמיד, היצע תכנוני בלבד אינו מייצר ביקוש;

4. 7 מתוך 10 ערים עם היצע שטחי משרדים הכי גדולים בישראל ממוקמות במטרופולין תל אביב (מתייחס למשרדים

במבנים ייעודיים בעיקר);

תרשים: TOP 10 ערים בישראל עם הכמות הגדולה ביותר של שטחי משרדים (אלף מ"ר) ויחס למשקי בית (מ"ר)

ב. **בניית שטחים של משרדי היי-טק (ושלא ייצור)**

1. **החברה מעריכה, כי הביקוש השנתי הממוצע למשרדי היי-טק - 150-170 אלף מ"ר;**

2. פריסת חברות היי-טק בישראל בחתך למחוזות וקטגוריות מוצג להלן:

(א) בשנת 2020 - 70% מהחברות מרוכזות במחוזות תל-אביב והמרכז ונמצאות בירידה ביחס לשנים 2014 ו-

2016;

(ב) בין השנים 2016-2020 התרחשה ומתרחשת "יציאה" של חברות היי-טק ממחוז תל-אביב אל מחוז מרכז.

ב"פריפריה" / בשאר המחוזות נתח חברות היי-טק נשאר זהה לאורך השנים;

ג. **במטרופולין תל אביב - בשנתיים האחרונות**

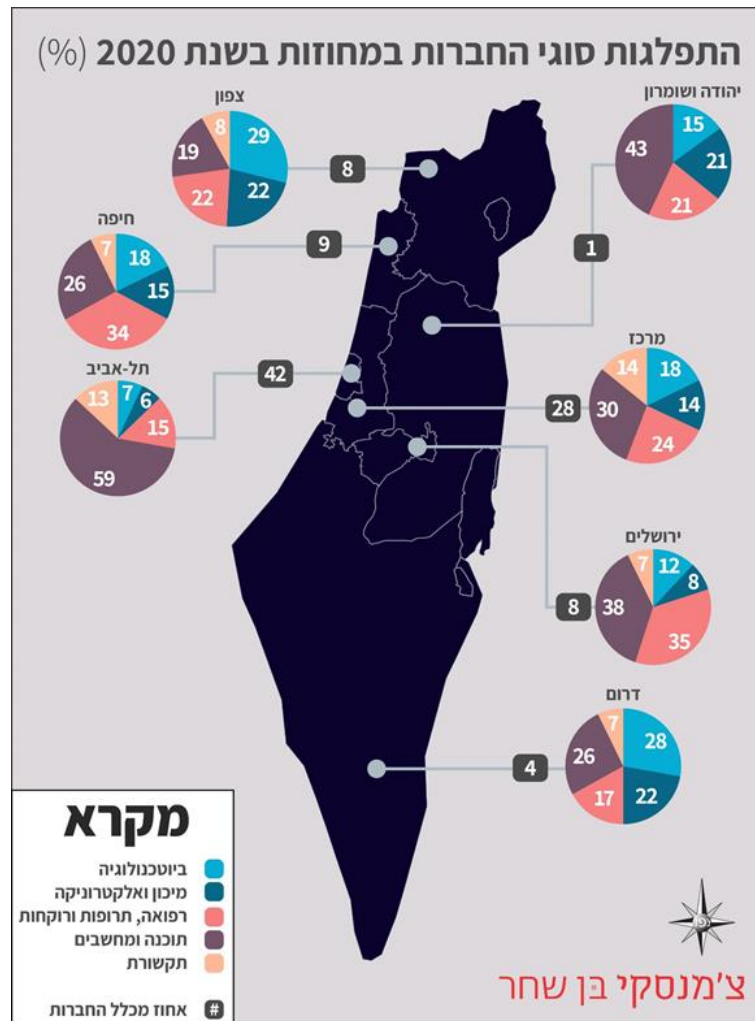
1. **על פי ספירות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - היקף הבנייה השנתי הממוצע במחוזות תל אביב והמרכז**

למשרדים "רגילים" - כ-508 אלף מ"ר;

2. **לפי ספירות / נתוני החברה מה"שטח" - כ-720 אלף מ"ר בשנה בממוצע;**

צ'מנסקי בן שחר

מפה: פריסת סוגי חברות הדי-טיק בישראל בחתך מחוזות וקטגוריות בשנת 2020 (%)

ד. חללי עבודה משותפים

1. גודל השוק - 350-400 אלף מ"ר, רובו במחוזות תל אביב והמרכז - כ-1.5% מגודל שוק המשרדים בישראל;
2. מוקד עיקרי של חללים משותפים - תל אביב עם 82 חללים;
3. השחקנים העיקריים בחללים משותפים בישראל היום - שחקנים בינלאומיים WeWork ו-Regus (השחקנים המובילים בעולם);
4. המפות שלהלן מציגות את מוקדי חללים משותפים בערים ובמחוזות בישראל:

צ'מנסקי בן שחר

מפות: פריסת מוקדים של חללי עבודה משותפים בערים וסך הכול במחוזות

ה. שורה תחתונה - יצרנו ואמרנו לפני משבר הקורונה

1. יצרנו עירוב שימושים - התחלנו בתכנון כזה כבר לפני 5 שנים ויותר, ראה תמונה שצרפנו למצגות ועמוד פרסום של

החברה על פרויקטים מהסוג הזה שבוצעו - בר בקומת הקרקע ומעליו: מלון, דירת מגורים, משרדי החברה ועל הגג

"רוף בר" נוסף:

תמונות: הולכים לעירוב שימושים ופרויקטי M.U. ו-M.P.

צ'מנסקי בן שחר

תמונה: דוגמאות לפרויקטים שלנו בעירוב שימושים - M.P. ו-M.U.

2. כלכלת מיקום

- (א) במטרופולין תל אביב מתקיימת כלכלת מיקום ברורה. בתל אביב ב"לב העניינים" - עזריאלי 2 X ו-TOHA דמי שכירות חודשיים למ"ר מגיעים ל-120 ש"ח (ברף העליון למשרדים חדשים);
- (ב) משם מתקיים "מפל" מחירים ככול שמתרחקים מה"לב" בדמי השכירות, באחוזי התפוסה וגם בקצב איכלוס;
- (ג) **הצפוי**

- (1) המשך עוצמות הביקושים למבנים שנבנים להשכרה ישירה, מודרניים, בשטח גדול לקומה והממוקמים בצמתים ועל מערכות הסעת המונים;
- (2) במבנים מסוגים B ו-C שגם מרוחקים ממערכות הסעת המונים, התפוסות יורדות (גם 60%-80%), המחירים יורדים (גם ל-50 ו-60 ש"ח למ"ר ופחות). אלה בחלקם גם צפויים לשנות את ייעודם בעתיד הקרוב;
- (3) **מ"חוץ" לתל אביב נוצרים מיקומים חדשים שמושכים פעילויות מתוך תל אביב ומהווים לה אלטרנטיבה - בנקאות, פיננסים, ביטוח והיי-טק מסוגיו וב"שלבי חיים" שונים של החברות;**

3. השכרת / מכירת משרדים אל מול קבוצות רכישה

- (א) בבנייני משרדים שנבנו במטרופולין תל אביב לצרכי השכרה/מכירה שטח הקומה הנדרש והמיטבי - 1,500 - 2,000 מ"ר ויותר;
- (ב) זאת בשונה מקבוצת רכישה ש"מחלקת" עד תחילת האכלוס הראשוני את הקומה למספר רב של דיירים - מתאפשר לסבב איכלוס ראשון, אך בעייתי להשכרה בסבבים שאחרי = צפי לירידה מהותית בדמי שכירות

צ'מנסקי בן שחר

חודשיים ובאחוזי התפוסה!;

ג) וכל זאת עוד בטרם עלתה הריבית והצמיחה במשק הישראלי עדין חיובית!

4. מיקומים - הצפוי ל"מחר" - המקומות **הבאים** במטרופולין תל אביב - בצמתים מרכזיים, על מערכות הסעת

המונים ב"ראש", ב"לב" וב"רגליים" של מפת מטרופולין תל אביב

א) **ה"לב"** - צומת השלום / עזריאלי ימשיך להוות את ה"לב" הפועם של שוק המשרדים בישראל. ממנו יזלגו גם

ביקושים ובעוצמות נמוכות יותר ב"דרך" אל ומסביב 2 התחנות שמצפון ומדרום לו - ההגנה + הבורסה;

ב) **ה"ראש"** - הרצלייה פיתוח שתמשיך להוות מוקד מהותי, כל זאת, עד המועד שהמתוכנן בצומת פי גלילות

יתממש - "על" תחנת הרכבת בהצומת של ישראל;

ג) **ה"רגליים"** - במתחם ה-1000 בראשון לציון ו"הכי" קרוב לתחנת משה דיין + גם בחולון (בזכות מתחם

עזריאלי);

ו"בעורקים" לאורך כביש מספר 20, בצמתיו ועל מערכות הסעת המונים. **ולמה?** - כאוס התחבורה ("שעתיים"

להגיע אל העבודה וזמן תודה בחזרה) ישנה את בחירת מיקום מקום העבודה + יוקר המחיה בתל אביב וסגנון החיים

"מוציא" משקי בית צעירים את מחוץ לתל אביב;

שוק המשרדים בפוסט הקורונה - מגמות, טרנדים, הצפוי ותחזיותינו

א. מענה לתהיות = הצפוי בטווח הקצר ב"שגרת הקורונה"

1. הביקושים יקטנו

(א) החברות / הפירילנסריים יבקשו וידרשו לחסוך בעלויות - "כולם" יחפשו את המיקום המתאים, הבריא והכי

זול לשולחן שלהם;

(ב) חלק מעובדי "משרדים" לא יחזור לעבוד במשרד - ישארו בבית ו/או יפצלו את יומם + יעבדו במשמרות /

בקבוצות קטנות;

(ג) קצב התחלות הבנייה יתמתן / משך הבנייה יתארך, קצב איכלוס משרדים חדשים יהיה איטי;

(ד) שטחים - במשרד "רגיל" היום 20 מ"ר לעובד ובחללי עבודה 5.5 מ"ר. בעת הזו נדרש ליותר מ"ר;

2. **Open Space** - ישונה הרווחים, יבנו מחיצות? האם ל"נצח"?

3. **חנייה** - יגדל הביקוש לנסיעות ברכב הפרטי = מקום חנייה (אלו שמגיעים בתחבורה ציבורית יעבדו יותר מהבית);

4. **מחירים** - ירדו + חלק מהדיירים שלמו דמי שכירות מופחתים ו/או חלקיים + יידרשו לשלם דמי ניהול גבוהים יותר

שייגזר מתקנות הבריאות החדשות;

5. **חוזים** - הדיירים החדשים יחתמו על חוזים "גמישים" בדומה לחללים משותפים - לתקופות קצרות / עם הרבה

"נקודות יציאה";

6. **יחסים** - תפגענה חברות שלא "סחבו את האלונקה" במשבר והדיירים "יפנו להן את הגב";

ב. הצפוי בטווח ארוך - "אחרי" הקורונה

1. **יוצר "עולם חדש" / עולם עבודה חדשה = "חי-טק"** (מושג שהמציא עו"ד שרגא בירן)

(א) **"נחיה במקום שעובדים ונעבוד במקום שיש בו חיים";**

(ב) **תיווצר עירונית חדשה וביקושים למוצרים חדשים ובמיקומים "אחרים";**

(ג) **יווצר "עירוב שימושים דירתי" - "מיטה עם שולחן" - סטודיו, לופט, קליניקה, חדרים להשכרה, יחידות**

משולבות;

2. ביקושים

(א) **40% מהעובדים יכולים לעבוד מהבית = תגבר העבודה מהבית;**

(1) 10%-20% גם יממשו זאת;

(2) התהיה - האם 2.5-5 מיליון מ"ר מההיצע הקיים יהפוך למיותר?

צ'מנסקי בן שחר

- (ב) החברות יצמצמו שטחי משרדים;
- (ג) חלק מהעובדים יעבדו לפחות חלק מהזמן מהבית / "שולחן חם" (בדומה ל"מיטה חמה"), ישתמשו ביותר טכנולוגיות על מנת "למקסם רווח" מכל שולחן;
- (ד) ברם, כל הרעיון והקונצפט של משרד כמקום מפגש, נטוורקינג ואינטראקציות בין אנשים ימשיך להתקיים, כי האדם הינו חיה חברתית (ה"צעירים" יבקשו לחזור מהר יותר לשגרה);

2. **מיקומים** - ייוצרו מוצרים/מבנים חדשים ותתחזק מגמת היציאה מתוך תל אביב אל המיקומים:

- (א) **יוקמו We-Work ב"שכונות";**
- (ב) ל-**We-Work ה"ישן"** ייכנסו גם חברות קטנות ובינוניות. יפחית את עלויותיהן ואת טווחי החוזים;
- (ג) **המקומות הבאים במטרופולין תל אביב** - בצמתים מרכזיים, על מערכות הסעת המונים;

- (1) הרצלייה פיתוח - עד המועד שהמתוכנן בצומת פי גלילות יתממש - "על" תחנת הרכבת בהצומת של ישראל;
- (2) מתחם ה-1000 בראשון לציון ו"הכי" קרוב לתחנת משה דיין + גם בחולון (בזכות מתחם עזריאלי);
- (3) לאורך כביש מספר 20, בצמתיו ועל מערכות הסעת המונים וסביבת עזריאלי תמשיל להיות ה"לב" של שוק המשרדים בישראל;

מפה: המקומות הבאים במטרופולין תל אביב

